

Tekstititys

Podcast: Puhetta puutarhasta ja taloudesta – Prat om trädgårdsodling och ekonomi

Jakso 5. Puutarhaelinkeinojen kehittäminen

Äänitteen kesto: 00:25:39

Haastattelija: Irene Vänninen, erikoistutkija, Luonnonvarakeskus

Puhuja: Hilkka Vihinen, tutkimusprofessori, Luonnonvarakeskus

[äänite alkaa]

[Musiikkia 00:00:00]

Haastattelija [00:00:14]: Hei, kuuntelet Luonnonvarakeskuksen Puhetta puutarhasta ja taloudesta -podcastia. Tämä podcast-sarja toteutetaan osana AgriHubi-osaamisverkostoa. Minä olen Luken erikoistutkija Irene Vänninen, ja puutarha-alaan minut liittää kasvihuoneiden ja avomaan vihannesviljelyn kasvinsuojelututkimus ja kasvihuonetuotannon yleinen kehittämistyö. Studiossa on kanssani tänään Luken maaseutupolitiikan tutkimusprofessori Hilkka Vihinen. Hänen kanssaan puhumme kohta siitä, millaisilla keinoilla Suomen puutarhaelinkeino on sopeutunut avoimiin, kovin kilpailuihin markkinoihin. Puutarhatilathan ovat jo pitkään toimineet huomattavasti enemmän markkinaehtoisesti, kuin niin sanottu perusmaatalous. Puutarhatilojen liikevaihdosta maataloustuet muodostavat nykyään alle kymmenen prosenttia, kun taas perusmaataloudessa niiden osuus on peräti kolmisenkymmentä prosenttia. Mutta markkinaehtoisuus asettaa melkoisia vaatimuksia puutarhatilojen kehitykselle ja kilpailukyvyille. Kasvihuonetuotannossa kannattavuuskehitys on ollut viimeisten kuuden vuoden ajan tasaisesti ylöspäin menevä, suuruudeltaan noin 1,8. Mutta tänä vuonna Luken ennusteen mukaan kannattavuus painuu kasvihuonetiloilla alle yhden, johtuen siitä, että tuotantokustannukset - etenkin energian hinta - ovat nousseet. Sähköllä valotettavat ympärivuotiset kasvihuonetilat ovat vaikeassa tilanteessa.

Avomaan puutarhatiloilla kannattavuus on ollut alhaisempi, ja se heittelehti vuosien välillä paljon voimakkaammin, kun kasvihuonetiloilla. Syystä että tuotanto on enemmän säiden armoilla. Siksi erityisesti marjan viljelyä on siirretty kasvutunneleihin. Niiden etuna on myös se, että kun ei viljellä suoraan maassa vaan rännien tai muiden korokkeiden päällä, kasvualusta säikeissä tai ruukuissa, niin vältetään samalla maaperälevintäisiltä kasvitaudeilta. Kilpailun ja muiden viljelyhaasteitten vuoksi tunnelit eivät kuitenkaan yksin riitä innovaatioiksi, vaan yrittäjien on kehitettyvä paremmiksi yrittäjiksi ylipäättään. Samalla kulutuskysyntäänkin olisi pystyttävä markkinointitoimenpiteillä ohjaamaan niin, että se säilyisi ja mieluummin tietysti kasvaisi.

No yksi tärkeä seikka, kun ajatellaan elinkeinojen kehittämistä on tietenkin se, että millä tavalla puutarhatuottajia tuetaan siinä kehittämistyössä, ja siinähan voidaan lähteä liikkeelle vaikka siitä, että mitkä yhteiskunnan tukijärjestelmät kannustaa ensinnäkin ikään kuin turvaamaan sen nykyisen tilanteen, ja sitten toisaalta onko siellä semmosia järjestelmiä, jotka auttaa puutarhayrityksiä selviytymään? Tai olemaan joustavampia, jos tulee jotakin vähän vakavampia riskejä, joista pitää selviytyä. Ja sitten toisaalta, kun vielä pidemmälle katsotaan, niin puhutaan niin sanotusta transformaatiosta, eli sen alan hyvin syvällisestäkin muuttumisesta, että kuinka pärjätään sit, jos katsotaan vaikka 15 vuoden aikajänteellä. Minkälaisia järjestelmiä on olemassa, joilla tuetaan tällaisia eri aikajännepituisia kehittämisjäsenyksiä elinkeinoalalla? Löytyykö esimerkiksi EU:n tukipolitiikasta tällaisia, joko tavoitteita tai sitten ihan niin sanottuja instrumentteja, joilla voidaan pidemmälle katsoa?

Puhuja [00:03:59]: Nää innovaatioihin ja osaamiseen liittyvät politiikkatoimet on vahvistuneet viime aikoina yhteisessä politiikassa. Niitähan on ollu kyllä eri muodoissa jo aikasemmin, aika semmosta perinteistä. On ollu esimerkiksi ihan vaan... Niin kun oppilaitosten perustaminen ja tutkimuksen rahottaminen ja kaikki tällainen, mikä on ihan sitä perustaustaa siellä, jonka varassa toimiala voi toimia. Mut nyt on tullu yhä enemmän sitten näitä semmosia juuri innovaatioihin ja niiden syntymiseen ja nopeuttamiseen liittyviä toimia.

Haastattelija [00:04:56]: Operationaaliset ryhmät.

Puhuja [00:04:58]: Joo, operationaalisia ryhmiä, og. Jossa siis yritetään mahdollistaa, ja ikään kuin jopa vauhdittaa sitä, että tutkijat, tuottajat ja ikään kuin siis markkina kokonaisuudessaan, niin paljon likeisemmin vois toimia yhdessä. Ja niin että esimerkiksi kun syntyy innovaatio, niin se nopeammin siirtyis käytäntöön. Ja myös niin, että syntyis vähemmän semmosia innovaatioita, jotka ei sovi sen käyttäjän käteen. Et semmosella yhteiskehittämisellä saataisiin joudutettua sitä innovaatioketjua. Tää on nyt semmonen, mihin paljon yritetään - elinkeinopolitiikassa yleensäkin, mutta just maa- ja puutarhataloudessa pyritään panostamaan juuri tähän. Et enemmän kiinnitetään nyt

huomiota nimenomaan osaamiseen. Ja tätä ennenhän meillä oli ehkä sellanen... Vähän vanhempi tapa lähestyä tätä oli neuvonta. Ihan neuvontaorganisaatiot, jotka hyvin pitkälti teki sitä samaa asiaa. Mutta nyt on sitten ajateltu, että tällä näitten tahojen yhteen saattamisella ja erilaisilla... On jopa olemassa erilaisia ihan semmosia käytännön menetelmiä, jolla sitä idean syntymistä ja kehittelyä saatas joudututttua. Se ei oo enää vaan sitä, että neuvoja tulee kertomaan, että nyt tutkijat ovat havainneet tämän ja tämän asian ja että näin te voisitte viedä sen käytäntöön. Vaan nää kaikki on samassa kehässä kehittelemässä sitä asiaa.

Haastattelija [00:06:49]: No kiinnostavaa itse asiassa, et sä mainitsit tämän operationaaliset ryhmät, koska puutarha-alallahan on menossa juuri kaksi tämmöistä. Yksi niistä kehittää mansikanpoimintaa varten robottia. Ja toinen on sitten itse asiassa hanke, jossa olen itsekin, sen vetäjänä, eli Digitomkku-hanke, jossa meillä on oikeestaan kaksi tavoitetta. Kokeillaan yhdessä tomaatin tuottajien kanssa tämmösiä digitaalisia sensoreita, jotka pystyy kertomaan kasvin fysiologiasta, eli mitä sille kasville kuuluu juuri nyt. Mitataan vaikkapa yhteyttämistä tai kasvin veden haihdutusta ja asioita, joista ei ole aikasemmin saatu kunnolla tietoa. Toki meillä on siinä tämmönen pidempikin tavote, että me yritetään ymmärtää, että miten laatu syntyy, mitkä tekijät vaikuttaa tomaatin sokeripitoisuuteen, ja kuinka kaukaa sieltä kypsyamisajankohdasta taaksepäin ne tekijät alkaa vaikuttaa? Mutta me oletamme siinä, että kun viljelijät näitä soveltaa, ja me yhdessä heidän kanssaan niitä tulkitaan, me opitaan siinä jokainen keskenämme, niin me nähtäisiin sitten asioita, joita ei ole aikaisemmin pystytty mittaamaan. Et nää on hyvin... Tää on mielenkiintonen lähestymistapa. Ja siinä se oppiminen on minun mielestä erilaista, kuin mitä se on perinteisessä neuvonnallisessa toiminnassa. Kaikki oppii oikeestaan asiasta, joka on kaikille uusi.

No, Hilikka Vihinen, sun kokemuksellasi, niin miten hyväksi sinä arvioit suomalaisten kuluttajien ja toisaalta myös poliitikkojen tuntemuksen maamme puutarhataloudesta ja sen tuotteistakin? Näkevätkö he sen ominaispiirteet ja ymmärtävät ne? Näkevätkö he puutarhatalouden aseman ja puutarhatalouden tuotteitten roolin muiden kasvituotteitten rinnalla realistisesti eli niin kuin asia on?

Puhuja [00:08:58]: Jos puhutaan ensin nimenomaan poliitikoista, niin meillä varmaan on joitakin yksittäisiä poliitikkoja, jotka tuntee alan hyvin, esimerkiksi saattaa olla itsellä sieltä taustaa. Mutta noin kauttaaltaan mä sanoisin, että keskimäärin suomalaisen poliitikon osaaminen maatalouspolitiikan puolelta on parempaa, koska siihen on aika moni joutunut paneutumaan sen takia, että se on budjetissa niin hirveän iso asia. Ja se on myöskin, jos ajattelee mitä tahansa alueiden painotuksiin ja aluekysymyksiin liittyviä keskusteluja, niin silloin sellanen tietynlainen maatalouspoliittinen osaaminen on tärkeitä. Usein myös ajattelee nekin, jotka enemmän tulee tälle kentälle kuluttajanäkökulmasta, niin silloinkin ensin tulee mieleen ne perinteiset maataloustuotteet ja vähemmän puutarhatuotanto. Kyllä varmasti poliitikkojenkin osaamista tästä alasta vois parantaa. Näillähän, joillakin aloilla... Esimerkiks meillä maaseutupolitiikan puolella on tämmönen maaseutuakatemia, jota me järjestetään, johon me kutsutaan muutaman vuoden välein keskeisiä vaikuttajia, poliitikkoja ja muitakin. Annetaan heille semmonen tietoisku siellä, ja sitten keskustellaan yhdessä siitä asiasta. Tämmönen ei ehkä olis ihan huono idea tässäkin asiassa.

No, sitten jos ajatellaan, että miten kuluttajat tuntee, niin siis kuluttajathan on aivan ihastuksissaan mansikoista ja hirveen monet tykkää itse viljellä jotain. Tää on siitä hieno ala, puutarhatuotanto, et se liikuttaa ihmisiä, se osuu tunteisiin, siihen on usein sillä lailla henkilökohtasta otetta. Ja tietenkin sitten myöskin, et monet puutarhatuotteet, hedelmät ja marjatkin, niin niissä on Suomessa niin mielellinen maku, et sellasia ei saa mistään.

Haastattelija [00:11:11]: Et osuu sekä tunteisiin että makunystyröihin?

Puhuja [00:11:14]: Että makuun. Se on jotain niin erityistä. Mutta ehkä siinä on vähän se ongelma, että näähän liikuttaa meitä voimakkaasti tunnetasolla, mut sitten kun pitäsi ymmärtää se, että miten merkittävä elinkeinoala ja yrittäjyyden ala puutarhatalous on, niin harva meistä tunnistaa sitä, et miten isot summa liikkuu nimenomaan puutarhataloudessa. Ja miten kovan luokan yrittäjäosaamista se edellyttää.

Haastattelija [00:11:44]: Joo, ja tää yrittäjäosaaminen on varmasti yksi keskeinen asia, joka on vaikuttanu siihen, että puutarhasektorilla on oltu tosi innovatiivisia, ja on tuotettu niitä ratkasuja, joitten avulla selvitä erilaisista pullonkauloista, olipa ne poliittisia tai taloudellisia. Jos mä muutaman mainitsen sen lisäksi, että puhuttiin jo niistä kasvutunneleista, joilla pyritään vähentämään sitä sääriskiä, niin tietysti kasvihuonepuolella yks keskeinen asia, jonka ansioista meillä on edelleenkin tuotantoa, on se, että meillä ympärivuotinen tuotanto, tekovalotus otettu käyttöön ja kehitytty itse asiassa varmaan maailman parhaaks sen käytössä. Sitten on tullu uusia kasveja, ruukkusalaatit, yrtit, sehän oli läpimurto 90-luvun kuluessa. Et eihän meillä niitä juuri tuotettu, tilliä ja persiljaa ehkä tuotettiin aikasemmin. Ja nyt on valtava valikoima erilaisia salaatteja ja yrttejä. Sitten vertikaaliviljely, joka on kasvihuonepuolelle tullu, erilaiset robotit, joita nyt kehitellään muun muassa sitä mansikanpoimintaa varten, koska

työvoiman saanti on kanssa yksi kysymys, joka on ollut aikamoisen muutoksen kourissa. Täsmäviljely tietenkin erilaisilla sensoreilla ja välineillä, sitä ollaan ottamassa käyttöön myös puutarhataloudessa, vaikkei se nyt vielä kauhean pitkällä siellä ole. Mutta tää yrittäjäys, yrittäjien taustat ja niin edelleen, sehän on kanssa nähdäkseni aikamoisessa käymistilassa. Yksi ilmiö, jonka mä olen havainnu, on se että puutarha-alalle on tullut yrittäjiä, joilla on aika kirjavakin tausta. Siellä on näyttelijää, siellä on it-osaajia, siellä on kemistejä ja niin edelleen. Et tietynlaista ristipölytystä on tapahtumassa, ja se perinteinen hortonomin tai puutarhurin koulutus ei enää välttämättä olekaan... Miten sä arvelet, että tämmönen asia tulee vaikuttamaan puutarha-alan kehitykseen, miten se näkyy?

Puhuja [00:13:51]: Yleensä tämmöset ulkopuolelta tulevat vaikutteet ja erilainen osaaminen on hyödyksi alalle. Koska sillan nää ulkopuolelta tulevat näkee sen toiminnan ehkä vähän eri tavalla, ja on alttiimpia kyseenalaistamaan tapoja, joilla asioita on tehty aikasemmin. Mutta kyllä kaikkineen tietysti se, että mahdollisimman paljon tietoa jaetaan, ja toimitaan yhdessä. Ja kehitellään kuvioita yhdessä, vaikka ollaankin kilpailijoita keskenään. Kaikkihan ei tietenkään oookkaan, jos tuottaa eri tuotteita. Se, että se yrittäjäosaaminen vahvistuu. Ja varmaankin sitten myös ihan yhtäältä tuotekehitys, että minkälaisena sitä tuotetta myydään. Mutta sitten myöskin yritys muodot, onko niissä jotakin sellasia, missä vois liikahtaa taas ja syntys enemmän lisäarvoa ja yritys ois kannattavampi. Et ehkä tämmöstä pitää jatkossa tulla enemmän. Ja kaikenlaista, mikä liittyy markkinointiin. Yks semmonen, ikäänkuin tämmönen virta tai ulottuvuus, joka on vahvistumassa tällä hetkellä, on tuottajan ja kuluttajan välinen suhde. Että millä tavalla - nyt kun kestävyyskysymykset esimerkiksi on ihmisille yhä tärkeämpiä, niin miten kuluttaja vois jotenkin olla osallisena siinä tuotannossa? Onks mahdollista, että puutarhatuotannossa jotakin tämmösiäkin kuvioitakin tulis jatkossa?

Haastattelija [00:15:36]: No kumppanuusviljelyhän on kyllä alkanu saada ainakin pikkusen jalansijaa puutarhatuotannossa, esimerkiksi hedelmien, omenien tuotannossa. Sä voit ikään kuin varata itsellesi tietyn puun, sä maksat näitten puitten sadosta, ja otat samalla myöskin osan siitä riskistä. Joinain vuosina sä saat paremman sadon, ikään kun maksat alihintaa, saat paljon omenoita tietyllä summalla, toisena vuonna saattaa käydä kato sitten. Mutta se tasaa sitä riskiä sen tuottajan kanssa. Se on ihan kiinnostava lähestymistapa.

Puhuja [00:16:06]: On, ja sehän myös lisää sitten kuluttajan ymmärrystä alasta.

Haastattelija [00:16:11]: Niin, nimenomaan. Kyllä. Se lisää ymmärrystä nimenomaan, jollon... Se lisää ymmärrystä ja se lisää nimenomaan ehkä sitä... Se muokkaa sitä suhdetta, mikä on siinä tuottajan ja kuluttajan välillä. Positiivisempaan suuntaan noin ylipäätään. Mut sithän tietysti nykyaikana puutarha-alan yrittäjä ei voi olla vain kasvinkasvattaja, vaan häneltä vaaditaan tosi paljon erilaisia kykyjä ja taitoja. Hänen pitäis osata hoitaa ihmissuhteita ja johtaa henkilöstöä ja delegoida asioita ja viestiä asioista. Se on valtava paketti, minkä he joutuu tekemään. Ja kaikista ei siihen ole. Koska useinhan tälle alalle hakeutuu ihmisiä, jotka tykkää kasvattaa kasveja. Jos se rajautuu liikaa siihen, niin sit voidaan olla ongelmissa siinä nykykuviossa, jossa vaaditaan kaikkea muutakin. No olemme puhuneet nyt muun muassa erilaisista teknisistä kehitysaskaleista, mitä puutarhasektorilla on otettu, jotta on elinkeinona pärjätty siinä muuttuvassa toimintaympäristössä, missä ne vihannekset ja marjat ja hedelmät ja kukat tuotetaan. On tullu uusia viljelytapoja, muun muassa ne kasvutunnelit, on tullut vertikaaliviljely kasvihuonepuolella. Puhutaan kasvuhuoneista, eikä enää niinkään kasvihuoneista. On sensoria siellä ja sensoria täällä. Järjestellään yritysmuotoja niin, että työnjakoa saadaan aikaseksi, eikä tarvitse enää niin sanotusti vanhaan tapaan enää raataa yhtä paljon kun ennen, vaan järjeistetään työn tekemistä. Eli tosi paljon asioita on muuttunu, niin mitä sä arvelet Hilikka Vihinen, et kuinka puutarhayrittäjän suhde maahan ja paikkaan, jossa hän tuottaa ja viljelee ja elinkeinoa harjoittaa, niin tulee muuttumaan, kun kehitys menee teknisellä tasolla koko ajan eteenpäin? Ja tietysti myös markkinat muuttuu ja näin. Mitä tapahtuu tälle tietyllä tavalla aika perinteiselle suhtautumiselle tai suhteelle, joka vallitsee sen viljelijän ja maan välillä?

Puhuja [00:18:24]: Vois ajatella, et se tulee olemaan kaksjakonen. Että meillä tulee olemaan sellasia tuottajia - varsinkin näin kasvi- tai kasvihuonealalla, joilla se ikään kuin teknistyy yhä enemmän niin, että se että missä se yritys sijaitsee esimerkiksi, niin sillä ei oo niin suuri merkitys, koska niitä olosuhteitahan... Nehän kontrolloidaan siellä kasvihuoneen sisällä. Jollon vois ajatella, että sekä sen yrityksen kasvustrategia että myöskin sen sijainti, niin vois olla ihan vaan Excel-laskennan tulosta. Että missä sen kannattaa olla, millä laajuudella asioita kannattaa tehdä, miten muut taloudelliset toiminnot, jotka liittyy siihen puutarhatuotantoon, niin miten ne asettuu siihen ympärille? Miten markkinat rakentuu siihen ympärille. Mutta toisaalta, myös on samalla kuluttajien ja ehkä laajemminkin yhteiskunnassa tämmönen autenttisuuden ja paikan merkitys vahvistumassa. Ihmisille on väliä, että mistä se mitä he syövät, niin mistä se tulee. Semmonen tietynlainen elämyksellisyys. Jollon kun syö omenan tai mansikan tai kaalin, niin se että voi silmissään nähdä, minkälaisissa maisemissa se on kasvanu ja minkälaiseen vaikka ruokakulttuuriin se

liittyy. Tai tietää esimerkiksi, että minkälaisia vastuullisia ympäristötoimenpiteitä se viljelijä käyttää. Tai tuntee vaikka sen tilan tarinan, mistä se nousee. Et me yhä enemmän annetaan tämmöselle arvoa, ja me ollaan valmiimmat maksamaan siitä. Mut me ollaan myös, ehkä ainakin osa kuluttajakohorteista, ehkä semmonen kasvava kohortti, on myös hyvin kiinnostunu sen tuotannon eettisyydestä ja yhä enemmän haluaa siitä tietoa. Ja siihen pitää tuottajan pystyä vastaamaan. Esimerkiks pölyttäjäkysymyshän on tällä hetkellä aika monenkin ihmisen mielessä. Me ollaan havahduttu siihen, että mitä me ollaan saatu aikaseks erilaisilla kemikaaleilla esimerkiksi, mitä on käytetty. Ja mitä se viljelijä, jonka tuotetta mä ostan, niin mitä hän tekee tän asian eteen? Mitä minä voi kuluttajana tai kenties vaikka kumppanina siinä kuviossa olla tekemässä?

Haastattelija [00:21:13]: Ja tässähän tulee tietysti avuksi myöskin niin sanotut laatusertifikaatit, joka on yksi tämmönen asia, joka on todella voimakkaasti tullu nimenomaan puutarhatuotannossa. Et yritykset joutuvat sertifioimaan sen tuotantonsa ja noudattamaan sitten tiettyjä käytänteitä säilyttääkseen sen sertifikaatin. Ja siinä on nimenomaan nämä ympäristövaikutukset yksi osa sitä sertifikaattikokonaisuutta. Ja ostajat saattaa vaatia, että sulla täytyy olla tämä, jotta sä saat tuotteesi myydyksi. Näetkö sä niin, että kun on toisaalta tämmönen, et tuotanto voi irtaantua paikasta, kun ei ole semmosta maasuhdetta enää välttämättä, varsinkaan jos viljelee irrallaan maaperästä, niin kun kasvihuoneissa on pitkään tehty, ja toisaalta on sitten kuluttajalla tämmönen elämishakuisuus... Että ikään kun karkeasti jakaen voisi nähdä tämmöstä teollista paikkariippumatonta - tai teollisuusmittakaavaista paikkariippumatonta - tuotantoa, toisaalta sitten tarjotaan tämmöistä elämispohjaista tuotantoa ja kasveja, joita sä voit ikään kuin varata itsellesi ja mennä itse poimimaan ne mansikat ja vadelmat ja pensasmustikat. Näätkö sä, että tämmönen kehitys on käynnissä?

Puhuja [00:22:37]: Nähdäkseni tällasta on tällä hetkellä tapahtumassa. Yks tietysti kiinnostava piirre tässä on sitten se, että kun tuotanto on irtautunu maasta, niin missä määrin esimerkiksi... Mikä osa puutarhatuotannosta siirtyy vaikka kaupunkien teollisuushalleihin? Ja mikä on jatkossa maaseudun ja esimerkiksi puutarhatuotannon kytkentä enää? Minkälaiseks se muodostuu? Näähän on hirveen kiinnostavia asioita. Nyt puhutaan solumaataloudesta, että esimerkiksi lihaa pystyttäs tuottamaan ilman, että se kytkeytyy mihinkään eläimeen, mutta puutarhataloudessahan on sitten taas omat tapansa mennä tässä asiassa eteenpäin.

Haastattelija [00:23:24]: Niin kun esimerkiksi se, että irtaudutaan siitä perinteisestä ajattelutavasta, että kasvit kasvaa pystysuoraan. Pistetäänkin esimerkiksi kurkku kasvamaan vaakasuoraan, kuten Luken tutkijat ovat tehneet. Jollon päästään siihen tilanteeseen, että joka ikinen lehti, joka sillä kurkulla on, saa yhtä paljon valoa, jos vertikaalisti viljellään. Saadaan kolmessa kerroksessa viljellä kurkkua. Se edellyttää ikään kuin irtaantumista siitä niin sanotusta luonnollisesta tavasta tuottaa.

Puhuja [00:23:55]: Kyllä. Ja yhä enemmän tää varmaan edellyttää meiltä semmosta mielen notkeutta. Tietenkin ensi sijassa tuottajilta, jotka näkee näitä mahdollisuuksia, ja sitten ovat mukana innovoimassa niitä menettelyjä, joilla näitä sitten kannattavasti voidaan tuottaa. Ja miten niihin sitten luodaan markkinat ja markkinointi, ja mikä se tuote sitten on? Mutta sitten toisaalta sellasta mielen notkeutta myöskin kuluttajalta, koska mehän ollaan, mitä syömiseen tulee, niin me ollaan aika konservatiivisia. Ihminen ei kyllä mielellään... Vaikka kuinka kemiallisesti esimerkiksi osotettais, että tämä proteiini on sinulle ihan hyvää, siinä on energiaa ja se on terveellistä, mutta jos se ei meidän mielestä näytä ruualta, niin me ei välttämättä haluta sitä kuitenkaan ottaa. Että kyllä tää semmosta liikettä ja asenteiden muutosta edellyttää puolin ja toisin.

Haastattelija [00:24:57]: Niin jonkunlaisen tasapainon löytämistä sitten.

Puhuja [00:24:59]: Kyllä.

Haastattelija [00:25:00]: Kiitoksia Hilikka Vihinen. Tässä oli meille nyt mielen notkeutta ja toisaalta niitä jarrujakin esiteltiin, mutta ehkä se tasapainon löytäminen juuri ja kuluttajien ja tuottajien välisen yhteisymmärryksen ylläpitäminen on myöskin se tosi tärkeä tekijä, että tiedetään, mihin suuntaan puutarhatalous Suomessakin tulee kehittymään. Kiitos paljon.

Puhuja [00:25:19]: Kiitos.

